

УДК 811.111'367.7:82'31

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/69-3-28>**Ірина ТЕРСІНА,***orcid.org/0000-0003-3167-1504*

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов

Навчально-наукового інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) *tersina_i@ukr.net*

АД'ЕКТИВНІ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ ТВОРЕННЯ ІНТЕРТЕКСТУ ФЕНТЕЗИ

У статті представлено результати лінгвостилістичного аналізу ад'єктивних словосполучень як засобу творення інтертексту популярних фентезійних романів про Гаррі Поттера. У роботі розглянуто поняття ідіостилію і доведено, що в утворенні семантичної та контекстуальної композиції художнього тексту поряд з іншими стилістичними засобами важливу роль виконують ад'єктивні словосполучення, словосполучення з прикметником, ідіостиль досягається через трансформацію автором загальноживаних мовних елементів, а саме їх відбір, осмислення та комбінацію. Встановлено, що ідіостиль Дж. Ролінг характеризується копійцативністю, що передбачає запозичення готових сюжетних конструкцій або окремих образів чи деталей, та інтертекстуальністю, тобто, коли текст перебуває у зв'язках з іншими реаліями культури. Виявлено, що романи про Гаррі Поттера насичені алюзіями, ремінісценціями, прямими чи другорядними посиланнями до попередніх художніх текстів. Вивчення інтертекстуальних характеристик ад'єктивних словосполучень дозволило виокремити такі пласти запозичених джерел: казки, грецької та скандинавської міфології, фольклору, художніх творів, шекспіризмів, розмовної мови, шкільної повісті, пригодницького роману. Прикметно, що майстерність митця проявляється у відборі і адаптації запозичень, що підтвердила Дж. Ролінг. Ознакою «фентезі» є мотив паралельних світів: фантастичне протиставляється реальному. Дж. Ролінг поєднала ці два світи: поєднала реалістичний жанр шкільної історії з жанром фентезі, «впустивши» у раціональний світ чарівний, фантастичний, зі своїми законами, у цьому проявилась друга ознака індивідуальності художнього методу Дж. Ролінг. У багатьох епізодах книг фантастика служить фоном, що дозволяє глибоко і реалістично змалювати характер героїв, їхні емоції, смаки, уподобання, їхній внутрішній світ і стилістично значущими у цьому плані є оціночні і експресивні ад'єктивні словосполучення.

У роботі з'ясовано ідіолектні особливості структурного утворення словосполучень з прикметником, представлені їх моделі як маркери новаторського стилю письменника. Прикметним є те, що поява нових сполучень слів відбувається за рахунок використання внутрішніх ресурсів мови, тому дослідження цих одиниць на сьогодні сприяє вивченню сучасного стану і динаміки мови,

Ключові слова: інтертекстуальність, копійцативність, запозичені джерела, міфологія, стилістичні засоби.

Iryna TERSINA,*orcid.org/0000-0003-3167-1504*

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Foreign Languages

Educational and Scientific Institute of International Relations

of Taras Shevchenko Kyiv National University

(Kyiv, Ukraine) *tersina_i@ukr.net*

ADJECTIVAL COLLOCATIONS AS AN INTERTEXTUAL INSTRUMENT IN FANTASY

This article presents the results of a linguistic stylistic study of adjectival collocations as the instrument of intertextual formation of popular fantasy about Harry Potter. The paper examines the notion of idiostyle and it has been proven that in creation of semantic and contextual composition of fiction text along with other stylistic devices the major role belongs to the adjectival collocations, collocations formed with adjective, as well, idiostyle is realized by the author's personal transforming techniques of commonly-used lexical units, namely, the selection of units, their understanding and techniques of collocating. It is established that Joan's K. Rowling idiostyle is characterized with compilation, that provides the borrowings of ready-made plot structures or separate images and details, and intertextuality, that provides connection between the text and other cultural realia. It is identified that novels about Harry Potter are full of allusions, reminiscences, direct or secondary references to the previous texts of fiction. The study of intertextual characteristics of adjectival collocations made it possible to distinguish the following layers of borrowed sources: fairytale, Greek

and Norse mythology, folklore, fiction, Shakespeare arisms, colloquial language, school story, adventure novel. It is characteristic that the author's mastery is manifested in the selection and adjustment of the borrowings, as confirmed by J. K. Rowling. A feature of "fantasy" is the motif of parallel worlds: the fantastic is opposed to the real. J. Rowling combined these two worlds: she combined the realistic genre of the school story with the fantasy genre, "letting in" the magical, fantastic, with its own laws into the rational world, this revealed the second sign of the individuality of J. Rowling's artistic method. In many episodes of books, fiction serves as a background that allows you to deeply and realistically portray the character of the characters, their emotions, tastes, preferences, their inner world, and stylistically significant in this regard are evaluative and expressive adjective phrases.

It is discovered that structurally collocations with adjective possess idiolect features as well, their patterns are illustrated as markers of innovative style of the writer. It is noteworthy that the appearance of new combinations of words occurs due to the use of internal resources of the language, therefore the study of these units today contributes to the study of the modern state and dynamics of the language.

Key words: *intertextuality, compilation, borrowed sources, mythology, stylistic devices.*

Постановка проблеми. З появою сучасних літературних художніх творів відкриваються нові перспективи для вивчення мовних одиниць, що є частиною авторських стилістичних художніх засобів. Сполученість слів входить до складу чинників, які формують ідіостиль письменника, розкривають сутність явищ, дій, предметів зображеного авторського світу. Як зазначає В. А. Кухаренко, «для стилістики художнього мовлення важливо вловити в загальному індивідуальне, зрозуміти роль та специфіку кожного, визначити способи їх реалізації» (Кухаренко, 2004: 8). Прикметним є те, що поява нових сполучень слів відбувається за рахунок використання внутрішніх ресурсів мови, тому дослідження цих одиниць на сьогодні сприяє вивченню сучасного стану і динаміки мови. Цілком закономірним є спроби дослідження новотворів циклу сучасних романів Дж. К. Ролінг про Гаррі Поттера, де в літературному творі в утворенні семантичної та контекстуальної композиції художнього тексту поряд з іншими стилістичними засобами важливу роль виконують ад'єктивні словосполучення, словосполучення з прикметником.

Аналіз досліджень. Проблема сполученості слів, а саме, ад'єктивних словосполучень, вжитих в романах Дж. К. Ролінг окремо ще не досліджувалась. Ад'єктивні словосполучення як системний параметр синтаксичного рівня англійської мови вивчались у праці О. Алексеєвої. Дослідженню функціональних особливостей сполученості англійських прикметників присвячено роботи М. Мірченко. Питання фразеоматики словосполучень з прикметником на матеріалі англійської мови висвітлювалось у працях В. Дайнеко. Стилістичний синтаксис досліджували Л. Єфімов, О. Ясінецька. Частково питання відтворення ад'єктивних словосполучень запропоновано у працях І. Корунця. Серед зарубіжних дослідників словосполучень з прикметником в художньому тексті назвемо Дж. Локка, А. Халлідея, Б. Ягоди. Аналіз сполученості слів у фентезійному циклі романів

Дж. К. Ролінг сприятиме поглибленому вивченню особливостей авторського ідіостилю.

Мета статті – дослідити особливості ад'єктивних словосполучень як засобу творення інтертексту популярних фентезійних романів про Гаррі Поттера, що поглиблює відомості про ідіостиль та авторську художню концепцію письменниці.

Виклад основного матеріалу. Суть дослідженого явища простежено на фактологічному матеріалі, загальний масив якого становить 5 975 мовних одиниць, сполучень з прикметником, створений шляхом суцільної вибірки з художніх текстів семи романів поттеріани, які були опубліковані видавництвом Блумсбері в Лондоні з 1997 по 2007 роки загальною кількістю 3 306 сторінок. Під час дослідження застосовувались селективний, структурний, компонентний та описовий методи аналізу.

Вивчення статистики переважаючих у романістиці Дж. Ролінг вільних ад'єктивних словосполучень, їх структурно-семантичних особливостей, функціонування в реченні та виведення відповідних моделей дає можливість вийти у дослідженні на проблеми авторського стилю, мовно-стильових особливостей поттеріани. Як вважає Л. Бублейник «перспективним є з'ясування стилетвірної ролі словосполучень у певному художньо-літературному макротексті, розгляд їх як носіїв авторських інтенцій, як необхідного складника твореної ним художньої реальності» (Бублейник, 2000). У словесній картині художнього твору словосполучення, у структурі яких актуалізуються три компоненти: оцінний, емоційний, образний і в яких реалізуються індивідуально-авторські інтенції, можна розглядати як маркери ідіостилю письменниці.

Індивідуальний стиль письменника – це своєрідність мови, індивідуальне поєднання різних мовних засобів, прийомів, ідіостиль досягається через трансформацію автором загальноновживаних мовних елементів, а саме їх відбір, осмислення та комбінацію. Дослідник Л. Єфімов індивідуальний стиль авторів виокремлює як окремий вид художньої (кодуючої) стилістики (Єфімов, 2011: 5).

Наявні в нас дані дають можливість узагальнити спостереження над художньою мовою авторки, відповісти на питання: яку стилетвірну роль виконують ад'єктивні словосполучення у творах?

Ідіостиль Дж. Ролінг характеризується певною компілятивністю, що передбачає запозичення готових сюжетних конструкцій або окремих образів чи деталей. Романи про Гаррі Поттера насичені алюзіями, ремінісценціями, прямими чи другорядними посиленнями до попередніх текстів. Як відомо, така властивість тексту (перебувати у зв'язках з іншими реаліями культури) називається інтертекстуальністю. Майстерність митця проявляється у відборі і адаптації запозичень, що підтвердила Дж. Ролінг.

Письменниця широко використовує ад'єктивні словосполучення як засіб творення образів інтертекстуального порядку. Вона звертається до численних запозичених джерел: англійської літературної традиції пригодницького роману і казки, міфології, фантастики і шкільної повісті.

Яскравим прикладом є фразеологічні одиниці різні за своїм походженням, які письменниця запозичує з:

1. Художніх творів: *as bad as his word*;
2. Розмовної мови: *good as new*; *Be quiet*;
3. Фольклору: *white as a ghost*;
4. Прислів'їв: *We are as strong as we are united, as weak as we are divided*.

Є одиничні приклади трансформованих алюзій: шекспіризм ("Twelfth Night") – *as good as one's word=true to one's promise/вірний своєму слову* переходить у Дж.Ролінг на *as bad as his word* із тим самим значенням.

Образ сироти Гаррі, тема самотності – традиційний англійський мотив «no mother» або «Lost Prince» стають символічними для ідейного змісту циклу романів. Це, так би мовити, сучасний еквівалент Діккенсового сироти. У цьому плані вживаються прикметникові словосполучення семантичного класу «відчуженість, самотність». Наприклад: *So Harry had had no word from any of his wizarding friends for five long weeks, and this summer was turning out to be almost as bad as the last one. The atmosphere inside number four Privet Drive was extremely tense*.

Чіткий поділ героїв на позитивних і негативних: добрі і злі маги; добрі і злі вчителі – це «діккенський раціоналізм». Для зображення цих образів, їх внутрішнього світу письменниця найчастіше використовує оціночні парні прикметникові словосполучення позитивної чи негативної оцінки в атрибутивній функції, що надає стилю експресивності. Наприклад: *Dumbledore continued: He was a good and loyal friend, a hard worker, he valued fair play*.

З англійського романтизму письменниця запозичила ідею «дитина і родовід», що викликає неабиякий інтерес читача до родового дерева, до походження головного героя, тим самим надає таємничості ідейного змісту романів і змушує читача пробудити їх фантазію. Особливо це відчутно при описах батьків Гаррі. Наприклад: *Potters were as unDursleyish as it was possible to be*.

Символічним є казкове місце – школа Гогвортс – не декорація, а самодостатній образ. *You might belong in Hufflepuff, Where they are just and loyal, Those patient Hufflepuffs are true and unafraid of toil*. Дитяча захопленість Гаррі стає компонентом самого опису цього образу.

Герой, принижений своїми родичами – традиційна ідея казки (Ugly Duckling, Cinderella). Фізичні, моральні і психологічні дефекти Дурслів явно перебільшені для комічного ефекту. Ад'єктивні словосполучення сатирично змальовують гордість Дурслів, що вони «звичайні», і Гаррі вони не прощають проявів індивідуальності, тим паче таланту чарівника. Наприклад: *For years, Aunt Petunia and Uncle Vernon had hoped that if they kept Harry as downtrodden as possible, they would be able to squash the magic out of him. The imminent arrival at their house of an assortment of wizards was making the Dursleys upright and irritable*.

Через всі романи Дж. Ролінг наскрізно проходить ідея героїзму, що наближує їх до казки. Прикметникові словосполучення, що характеризують Гаррі як справжнього героя – це яскраві, образні штрихи, навдивовижу переконливі і настроєві. Герой робить виклик долі, проходить через випробування – і це допомагає йому самотвердитися. *Harry Potter is valiant and bold!; He felt more confident about this task than either of the others; He felt braver*.

Казка безпосередньо пов'язана з міфологічною творчістю. У ході аналізу виявлено прикметникові словосполучення, вжиті для характеристики різних алегоричних образів, характерів персонажів, запозичених із міфів. Наведемо приклади:

1. Античні запозичення. Образ дзеркала – алегорія. Порівняння *the mirror as high as the ceiling, with an ornate gold frame* яскраво змальовує цей предмет. Сила дзеркала у показі людських бажань, а вони такі непередбачені. Недаремно Рон каже Гаррі «*Dumbledore was right, the mirror could drive you mad*». Прикметникові словосполучення яскраво змальовують образ лісу: *the forest was black and silent*. Алегоричним є образ професорки Мінерви Макконагал, яка перевтілюється у кішку: *It was on the corner of the street that he noticed the first sign of something peculiar – a cat reading a map*. Це елемент давнього символу перевертня, у рома-

нах перевертня доброго, що викликає симпатію до героїні. На це вказують позитивні оціночні прикметникові словосполучення. Образ сови теж символічний – це емблема мудрості з часів античності. Позитивні оціночні прикметникові словосполучення яскраво змальовують цей образ. *Silhouetted against the golden moon, and growing larger every moment, was a large, strangely lop-sided creature, and it was flapping in Harry's direction.*

2. Скандинавські запозичення. Це образи ельфів і тролів. Для експресивності зображення письменниця вживає влучні ад'єктивні порівняння: *legs thick as tree trunks with flat, horny feet. The smell coming from it was incredible.*

Слід відмітити, що у романах ХХ ст. численних авторів «фентезі» (Дж. Р. Р. Толкін, У. Ле. Гуїн, А. Нортон) германо-скандинавська міфологія оживає по-новому. Дж. Ролінг теж слідує цій традиції.

3. Християнський мотив присутній у зображенні злодія Волан де Морта, який перетворюється з хорошого випускника школи на злого ангела. І Гаррі визначено долею стати з ним до бою. *It was hairless and scaly-looking, a dark, raw, reddish black. The Dark Lord lies alone and friendless.*

За тематикою цикл романів Дж. Ролінг – це фантастично-чародійна казка, фентезі мрії та чародійства. Прикметою стилю поттеріани є уведення в розповідь численних описів фантастичних предметів, що стають завдяки уживанню прикметникових словосполучень навдивовижу зримими для читача. Стилiстично значущими у цьому плані є порівняння, вжиті з метою експресивності й точності зображення таких предметів. Наприклад: чарівні предмети: чарівна паличка, літаючі мітли, чарівні підручники, мантія невидимки. *He let the material flow over his hands, smoother than silk, light as air.*

Вся художня тканина буквально засіяна яскравими замальовками про фантастичні створіння:

привиди, казкові дракони, чарівні сови, що створює самотній колорит романів.

Ознакою «фентезі» є мотив паралельних світів: фантастичне протиставляється реальному. Дж. Ролінг поєднала ці два світи: поєднала реалістичний жанр шкільної історії з жанром фентезі, «впустивши» у раціональний світ чарівний, фантастичний, зі своїми законами. У цьому проявилась друга ознака індивідуальності художнього методу Дж. Ролінг.

Поєднання фантастичного і реального планів не лише суттєво розширило жанрову палітру романів, але і стало одним із основних способів розкриття внутрішнього світу персонажів. У багатьох епізодах книг фантастика служить фоном, що дозволяє глибоко і реалістично змалювати характер героїв, їхні емоції, смаки, уподобання, їхній внутрішній світ і стилістично значущими у цьому плані є оціночні і експресивні ад'єктивні словосполучення.

Висновки. Встановлено, що ідіостиль Дж. Ролінг характеризується компілятивністю, що передбачає запозичення готових сюжетних конструкцій або окремих образів чи деталей. Фентезійний цикл романів про Гаррі Поттера насичений алюзіями, ремінісценціями, прямими чи другорядними посиланнями до попередніх художніх текстів. Вивчення інтертекстуальних характеристик ад'єктивних словосполучень дозволило виокремити такі пласти запозичених джерел: казки, грецької та скандинавської міфологій, фольклору, художніх творів, шекспіризмів, розмовної мови, шкільної повісті, пригодницького роману. Утворені художні засоби інтертекстуальності за допомогою ідіолектних особливостей ад'єктивних словосполучень – є елементами індивідуальної майстерності письменниці, що власне і виділяє її поміж творчості інших сучасних письменників фентезі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бублейник Л. В. Особливості художнього мовлення: навчальний посібник. Луцьк : Вежа, 2000. 177 с.
2. Єфімов Л. П., Ясінецька О. А. Стилiстика англiйської мови i дискурсивний аналіз. Навчально-методичний посібник. Вінниця : НОВА КНИГА, 2011. С. 5.
3. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Навчальний посібник. Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. С. 8.
4. Barton K. S. Greek Mythology in the Harry Potter World. URL : <https://ksbarton.com/greek-mythology-in-the-harry-potter-world/>

REFERENCES

1. Bubleinyk L. V. (2000). Osoblyvosti khydozhnogo movlennia [Peculiarities of fiction language] navchalnyi posibnyk – a tutorial. Lutsk: Vezha, 177 p. [in Ukrainian].
2. Yefimov L. P., Yasinetska O. A. (2011). Stylistyka angliyskoi movy i dyskursyvnyi analiz. Navchalno-metodychnyi posibnyk. [Practical Stylistics of English and discourse analysis]: [educational method. manual]. Vinnytsia : Nova knyha, P. 5 [in Ukrainian].
3. Kukharenyko V. A. (2004). Interpretatsia tekstu. Navchalnyi posibnyk. [Interpretation of the text unit : a tutorial]. Vinnytsia : Nova knyha, P. 8 [in Ukrainian].
4. Barton K. S. (2022). Greek Mythology in the Harry Potter World. URL: <https://ksbarton.com/greek-mythology-in-the-harry-potter-world/>